

El castell del Montgrí
com a centre de
l'univers.

El món sencer a partir del localisme

Mentre contemplàvem el paisatge des de la terrassa del mas que Josep M. Figueras té a Colomers, el president de la Cambra de Comerç de Barcelona em va explicar aquesta anècdota:

Diuen que Josep Pla es trobava de viatge pel Japó amb una colla d'amics, quan de sobte el conductor va aturar el cotxe i va confessar que s'havia desorientat i que no sabia cap on havien d'anar. En Pla no es va amoïnar gens; va mirar a banda i banda d'aquella vasta extensió de terreny i va preguntar, impertèrrit:

— Vejam: on és el castell del Montgrí?

Efectivament, el massís del Montgrí, que va qualificar de "botó de roda de l'Empordà", era per a ell el melic del món i el centre de l'univers: el punt d'orientació infalible si un dia hom es perdia, ni que fos al Japó.

Si ara recordo aquesta història significativa és perquè he llegit a *El País* un article de Santos Julià titulat *Una oleada de localismo*. Segons l'autor, la crisi de l'Estat construït pel franquisme ha originat, com a reacció contrària, una autèntica inundació d'estudis locals, l'aparició dels quals és propiciada pels serveis de publicacions de les Comunitats Autònomes, diputacions, ajuntaments i caixes d'estalvi. I afegeix: "La obsesión localista se une así al proteccionismo oficial para derivar el trabajo de los investigadores hacia el peor de los particularismos".

Aquell Pla que cercava el castell del Montgrí enmig de l'esplanada del Japó havia dit que, si un dia tingués temps, escriuria tot un llibre titulat *El que el món deu al particularisme*, i afirmava que "les quatre quintes parts de les ciutats d'Europa que tenen cara i ulls són un producte del més pur, exclusiu, limitat i venerable esperit local". Ho confessava rodonament: "Sóc localista. (...) Les coses universals són vagues, inconcretas, inconscients, pures collonades".

Josep Pla, dibuix de
Granados Llimona.

En aquest localisme estricte s'arrelava el Pla obert al món sencer. Gaziel —un altre cosmopolita eternament ganxó— ho explicava així: “Vagi on vagi, sigui on sigui —a la plena Europa, a Amèrica o a la fi del món—, sempre Pla s’hi passeja com per la rogalia de Llofriu”. Joan Fuster i Dionisio Ridruejo han glossat aquest fenomen amb paraules gairebé idèntiques, i Ibáñez Escofet n’ha tret la conclusió: “Pla ha fet viva la idea segons la qual la universalitat s’assoleix a partir del microcosmos”. És a dir: la millor manera de ser universal és la de ser profundament particular.

Potser Pla, doncs, no estaria gaire d’acord amb l’articulista d’*El País*. Ni Salvador Espriu, capaç de veure tot el món a partir de Sinera, i autor d’aquella memorable exacerbació localista: “Em quedaré aquí per sempre més”. Pla aportaria encara, a favor de la seva tesi, un argument incontrovertible: “Goethe i Schiller van viure sempre en poblacions com Palafrugell”.

López-Picó, per Tots Sants a Girona

López-Picó (en un dibuix de Josep Obiols) i la seva carta autògrafa a Rafael Masó.

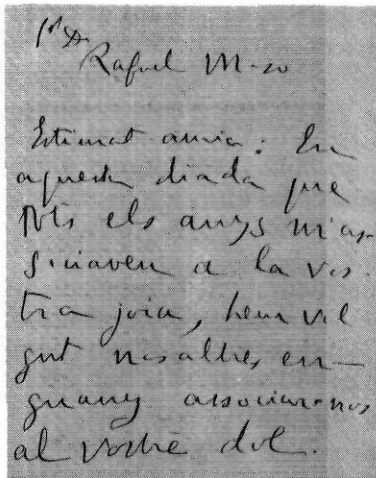
Cent anys del naixement de Josep Mª López-Picó, un dels “poetes majors” de Catalunya, amic de Carner i mestre de Riba, autor de noranta volums, fundador i director de *La Revista* des del 1915 fins al 1936, director de les *Publicacions de La Revista*, que van arribar a editar cent quaranta-tres títols. En un escorcoll a casa seva, l’any 1936, la gent de la FAI li fa aquesta acusació esplèndida: “tenir massa llibres per a un home sol”. Albert Manent destaca quatre trets fonamentals de la seva persona: “Passió per les lletres, ciutadania exemplar, bonhomia de caràcter i un culte extrem a l’amistat”.

La relació de López-Picó amb Girona, com la de tants altres poetes de l’època, s’estableix a través dels Jocs Florals. Fidel a la convocatòria gironina, el poeta hi és guardonat reiteradament i obté en tres ocasions (1910, 1914 i 1921) el Premi de l’Ajuntament. L’any 1907, essent president del Jurat Joaquim Ruyra, guanya el Premi del Consistori amb unes *Proses líriques* que el secretari, Rafael Masó, saluda com “una vertadera novetat dins el gènere”. Fruit d’aquesta relació deu ser, entre altres poemes, el sonet *Girona* —inclòs, paradoxalment, en el volum *Brisas barcelonines*— que comença així:

“Si al teu desig has graonat escales
que el somni elevin al replà del cel,
les pedres treballades a cops d’ales
fixen l’ardent combat del teu anhel”.

Els poetes barcelonins que concorren als Jocs Florals de Girona fan honor a la dita i vénen *per Tots Sants a Girona*, perquè és justament al matí d’aquest dia que se celebra la Festa. Carner, Bofill i Mates i López-Picó, entre d’altres, són hostes habituals de can Masó, i comparteixen amb la família el dinar de Festa Major i la tradicional castanyada. López-Picó evoca aquelles tardes de Tots Sants en un curiós sonet: “Girona pubilla / i octubre l’hereu / desgranen a fira / magrana i festeig. / Rosada i celístia / nuviat ramell / i, a penes boirina / d’un respir, el vel. / Quan les nuvianges / eren l’inefable / seny dels Jocs Florals, / versos i castanyes / feien amb nosaltres / taula de Tots Sants.”

El 15 d’octubre de 1915 mor el patriarca dels Masó, Rafael Masó i Pagès, fundador i director del *Diari de Girona*. Aquell any, lògicament, no hi ha dinar de festa. De Barcelona estant, López-Picó tramet al seu amic Rafael Masó i Valentí, amb data del dia de Tots Sants, una carta signada conjuntament amb la seva esposa. El text, exemplar pel seu ritme intern i per la sàvia utilització dels adjectius, té la mesura i el rigor d’un veritable poema:

“Estimat amic: En aquesta diada que tots els anys m’associàveu a la vostra joia, hem volgut nosaltres enguany associar-nos al vostre dol. I en la comunió dels vius i dels morts, l’estimada ombra absent del vostre pare és viva com una profunda i callada companyia. De tot cor amics sempre fidels, Josep M^a i Angelina López-Picó”.

La vida nova del barri vell

En el decurs d’aquest darrer mig any, el Barri Vell de Girona ha donat nous i insòlits senyals de vida.

Tot primer va ser la festa del barri de Sant Feliu, quan uns carrers marginats i degradats van ressuscitar de sobte a la convivència cívica. Malgrat el pegot indigne de la “casa lila” i del seu entorn, l’espai que va des de l’escalinata del temple fins al riu va convertir-se per uns dies en menjador col·lectiu i en sala d’espectacles. Berenars infantils, sessions de titelles, vermut per als vells, audicions de sardanes, botifarrada popular, cantades d’havaneres, degustació de coques, balls populars de nit, tot s’hi va celebrar amb una eufòria inesgotable. Les melodies antillanes i les banderetes de paper donaven a l’Onyar un aire vagament portuari. La música d’ahir alternava amb la d’avui en el repertori del ball, i el campanar, esvelt i il·luminat, ho presidia tot amb el seu seny immortal.

Després, el dia de Tots Sants, va néixer al carrer de les Ballesteries i a la pujada de Sant Feliu la Trobada d’Artesans i Antiquaris, que on revitalitzar el nucli històric amb la seva activitat més pròpia: la que va donar nom als seus carrers i va configurar el tarannà de la gent a través d’un procés secular.

Ara, finalment, és el carrer de la Força el que celebra amb actes culturals i festius la culminació de les obres de rehabilitació. Aquests esclats, encara massa esporàdics, no són sinó els pròlegs il·lusionats i espontanis d’un programa pendent. Europa és plena d’exemples del que es pot fer i s’ha de fer per animar el centre històric. La iniciativa dels veïns hi té molt a dir —i hi diu— però la intervenció institucional hi és indispensable, més enllà de la pura actuació urbanística. Allà on s’han produït canvis notables i renovacions espectaculars, ha estat per la conjunció eficaç de l’esforç privat i de l’aportació pública. I aquí, els uns pels altres, anem passant els anys i desaprofitant les experiències aïllades sense integrar-les decididament en un pla d’actuació global.

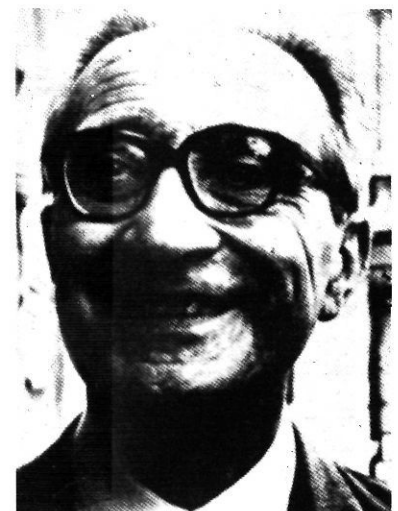
*Carrer de la Força:
culminació
de les obres.*

Tota la ciutat és històrica

En parlar dels centres històrics, es difícil oblidar-se de l’il·lustre Giulio Carlo Argan, historiador de l’art i ex-alcalde de Roma. Ell té dit que “no n’hi pas prou amb la restauració, sinó que s’ha d’anar a la reanimació i a la refuncionalització”.

Però ara Argan, vingut a Barcelona per parlar de la crisi de la ciutat, sembla haver anat més enllà: “Totes les nostres ciutats han tingut un creixement equivocat i morbós. Hi ha enormes i desoladores perifèries entorn dels petits centres històrics. Aquests s’han de salvar perquè són el valor i el prestigi de les ciutats, però per això cal actuar amb energia sobre les perifèries creades per l’especulació”.

El pensament de Giulio Carlo Argan es manifesta amb perfecta coherència en el decurs del temps. L’any 1976, en accedir a l’alcaldia de Roma, va dir que “la mateixa especulació que danya el centre històric és la que crea els ghettos inhumans dels extraradis congestionats”. I l’any 1979, a la ciutat emblemàtica de Bolonya, va fer solemnement aquesta afirmació: “El concepte de centre històric és útil instrumentalment, però és teòricament

*Giulio Carlo Argan,
del centre històric a
la perifèria urbana.*

absurd. Perquè si es vol conservar la ciutat com a institució, no es pot admetre que consti d'una part històrica i d'una part no històrica. Alguns potser ho voldrien, però un historiador no ho pot pas acceptar”.

Seria impròpia, doncs, una política de salvaguarda del barri vell que es deslligués de la consideració política global dels problemes urbans. El que Argan propugna, en frase molt expressiva, és “organitzar la transferència històrica del present al futur”. Una transferència fluida, coherent i articulada, que no suposi cap salt traumàtic ni provoqui buits que a vegades, com en el cas de Girona, arriben a ser buits físicament reals, espais morts en el terreny abrupte de la ciutat descosida.

A la Girona d'avui, que encara no ha vençut les contradiccions creades fa tants anys entre el nucli històric i els barris perifèrics, li neixen ara tensions inesperades entre les botigues d'ahir i els equipaments de demà, entre el centre tradicional i el centre del futur. La “transferència històrica” no és fàcil, i l'oposició nucli-perifèria, encara no resolta, es reproduïx entre uns col·lectius cada vegada més propers, en uns àmbits geogràfics cada cop més reduïts. A la Girona d'avui —regidors i ciutadans— li convindria aplicar-se al peu de la lletra aquella definició de Roma que el professor Argan va formular com un programa ara fa deu anys: “Una ciutat antiga que es vol tornar moderna sense perdre ni falsejar la memòria d'allò que ha estat”.

Vint-i-cinc segles abans de l'Olimpíada

Si alguna cosa tenim segura en el repartiment pendent d'activitats olímpiques, és aquesta: la flama dels Jocs de 1992 entrarà a la península per la badia de Roses i els seus portadors faran peu a la platja d'Empúries, el mateix indret per on van aparèixer els grecs focuus fa dos mil cinc-cents anys.

Manuel Brunet, empordanès de Vic, va escriure l'any 1925 una obra deliciosa, plena de poesia, d'ironia i d'humor, sobre aquella aventura hel·lènica: *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*. A les seves pàgines imagina l'arribada dels grecs focuus i l'establiment d'una factoria a la petita illa de Sant Martí, avui unida a terra:

“Enllà de la badia de Roses feien camí fent tombarelles sobre les onades i dansant com closques de nou quatre vaixells amb l'ala apagada. Rondaven la platja de lluny a lluny cercant un recer propici on passar la nit. Sobreixint de la lluentor marina, un illot, de la llargada i amplada d'una corredissa, semblava oferir una platja solitària als quatre vaixells grecs”.

La sorpresa dels navegants va ser la de l'endemà, quan, després de passar la nit arraulits a l'illot, es van llançar a l'aigua a punta d'alba per explorar la plana propera:

“Calgué pujar l'ampla platja que ve de mar endins i fa una pendent dolça com la d'un plat escudeller. L'Alt Empordà, perfumat, cenyit de muntanyes d'ondulació suau i coronat pel Canigó, es descloïa a la llum com una rosa”.

Brunet, que comença per dir que el seu llibre “no és més que un pretext per parlar de l'Empordà”, conclou que “els grecs, vistos de lluny, són un ornament del país i un parentiu de sang que no fa abaixar la cara”.

(Una edició de 1934 d'aquesta narració, il·lustrada amb dos gravats de Pau Cots, ha aparegut, aquest matí de Tots Sants, en una parada de la Fira d'Artisans i Antiquaris del carrer de les Ballesteries de Girona. L'he comprada per poc preu mentre veia passar pel meu costat l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, amb el somriure olímpic estrenat a Lausana).

“Quatre vaixells amb l'ala apagada”; gravat de Pau Cots.

Plàtan
Platanus x
hibrida Brot.

**Tell híbrid
d'Holanda**
Tília x
europaea L.

La Guia conté la
fotografia de cada
arbre i del seu fruit.

Guia dels arbres d'Olot

Amb la màgia dels pinzells i dels colors, els pintors han recreat els arbres de totes les latituds i de totes les èpoques. Però, a més a més, ells han estat els qui han entès i explicat millor el misteri de la vida vegetal.

Theodore Rousseau, el cap de fila de l'escola de Barbizon, que va pintar els *Castanyers de París*, les *Alzines d'Aprémont* i la *Sortida del bosc de Fontainebleau al capvespre*, va descriure així l'experiència d'haver establert amb els arbres una relació personal: "Sentia la seva veu: la sorpresa dels seus moviments, la varietat de les seves formes i fins i tot la singularitat de la seva atracció vers la llum m'havien revelat de cop el llenguatge dels boscos".

Joan Miró, autor del cal·ligràfic eucaliptus de *La Masia*, va ser encara més explícit a l'hora d'explicar la seva fascinació pels vegetals: "Quan veig un arbre rebo un impacte com si algú respirés o parlés; un arbre és també quelcom humà".

La ciutat d'Olot, potser perquè és terra de tants pintors, s'ha fixat també en els arbres dels seus carrers, els dòcils arbres urbans de Carner que, "foravinguts a vila" i perduts enmig de l'asfalt, semblen encara molt més humans que els que no viuen "emmurats entre façanes". L'Ajuntament ha editat una Guia exemplar, a cura de Miquel Tort, titulada *Arbres a Olot*, amb la llista i la imatge de les principals espècies arbòries que poblen les artèries ciutadanes. La guia és alhora un cartell i un fullet desplegable, i conté, a més de la fotografia de cada arbre i del seu fruit, la descripció de les seves característiques i la llista exhaustiva dels carrers i places on es troba cada espècie: plàtans, tells, aceràcies, oms, catalpes, robínies, castanyers d'Índia, troanes, freixers, bedolls... Hi figura també un itinerari per tal que en un matí o una tarda hom pugui veure, de cop, les espècies més comunes dels 6.200 arbres que hi ha plantats a Olot. Discrets arbres que, com soldats disciplinats, formen arran de les voreres ciutadanes i alleugereixen la grisor de l'estructura urbana amb el seu mòbil contrapunt de fulles.

Palamós entre dos refranys

L'Ajuntament de Palamós ha pre-catalogat vint-i-tres edificis urbans amb l'objectiu de preservar-los fins que s'estableixi definitivament quins són els que pel seu valor arquitectònic han de ser declarats oficialment Monuments històrico-artístics de caràcter local.

• La *Guia de la Girona monumental*, publicada per l'Ajuntament l'any 1981, ha estat reeditada aquest estiu i, per tal d'actualitzar-la, ha calgut afegir-hi referències a les novetats següents: l'obertura de la Muralla, l'adequació del Centre de la Mercè, la rehabilitació de les façanes de l'Onyar, la revitalització del Call, l'ampliació del Museu d'Història, la instal·lació de l'Arxiu Municipal, la reobertura del Museu Arqueològic, la culminació del Museu d'Art, la descoberta de la Taula de Vitraler i la incorporació del Jardí de la Francesa. Tot això és el que s'ha fet en el període de cinc anys.

• Quina edició de la *Guia* podrà parlar del Jardí dels Maristes, del carreró d'Hernández, del segon llenç de Muralla, de l'obertura del temple i el claustre de Sant Domènec, del jardí públic de l'antic Govern Militar, del campus universitari entorn de Les Àligues?

• Estranyes plaques de pedra romanen encara clavades a les parets d'alguns temples i monuments de Girona, amb una explicació breu —i a vegades arbitrària— de les seves característiques arquitectòniques. Escrites en castellà, són signades per la *Comisión Provincial de Monumentos*. Atès que la *Comisión* amb prou feines si és viva, s'explica que no hagi tingut esma de normalitzar-les. Però algú hauria de tenir autoritat per fer-les despenjar.

• *Addenda* obligada al tema inesgotable de les semblances gironines (vegeu nº 117): L'any 1953, en un article a *La Vanguardia*, Federico García-Sánchez insistia en una vella comparança: "Toledo cuenta con más piedras convertidas en capiteles y blasones que Gerona y, sin embargo, Gerona supera en hechizo a Toledo". Ara, en un article per a una nova revista, Joaquim Nadal recupera una semblança que li és grata: la de Girona amb York, ciutat anglesa d'uns cent mil habitants, antiga colònia romana, centre comercial i industrial. Emmurallada a la riba d'un riu, York compta amb un barri de cases medievals, presidit per una de les catedrals gòtiques més importants del país.

• Doble actualitat de Sant Narcís: Mentre la Casa de Cultura *Les Bernardes* de Salt presentava una exposició sobre *Sant Narcís, Dalí i les mosques*, el Bisbat editava un opuscle sobre *El culte a Sant Narcís a l'església de Girona*. Mentre els profans feien reflorir el mite d'un sant privilegiat per la fantasia del poble, els clergues maldaven per tornar les coses al seu lloc i reduir la figura del Patró a les seves dimensions reals.

No sé quin és el refrany més adequat per aplicar a aquesta notícia: el castellà "Más vale tarde que nunca" o el català "Quan fou mort el combregaren". Fa dotze anys, quan tothom demanava que fos salvada la casa Ribera, edifici modernista que definia amb la seva cúpula la silueta de Palamós, l'Ajuntament de la vila va fer saber a la Direcció General de Belles Arts que "no considerava que l'immoble tingués entitat per ser declarat monument artístic local". La Diputació de Girona va donar una resposta semblant sobre una possible declaració de caire provincial, i a la vista d'aquestes actituds, la Direcció General, que havia obligat a aturar la demolició de la casa, va autoritzar el seu enderroc definitiu. No van servir de res ni la defensa que en va fer el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, ni l'oferiment de restauració gratuïta per part del Col·legi d'Aparelladors de Girona. Un grup immobiliari va alçar en el solar l'inevitable bloc d'apartaments, que per a més escarni té un aire típicament pirinenc.

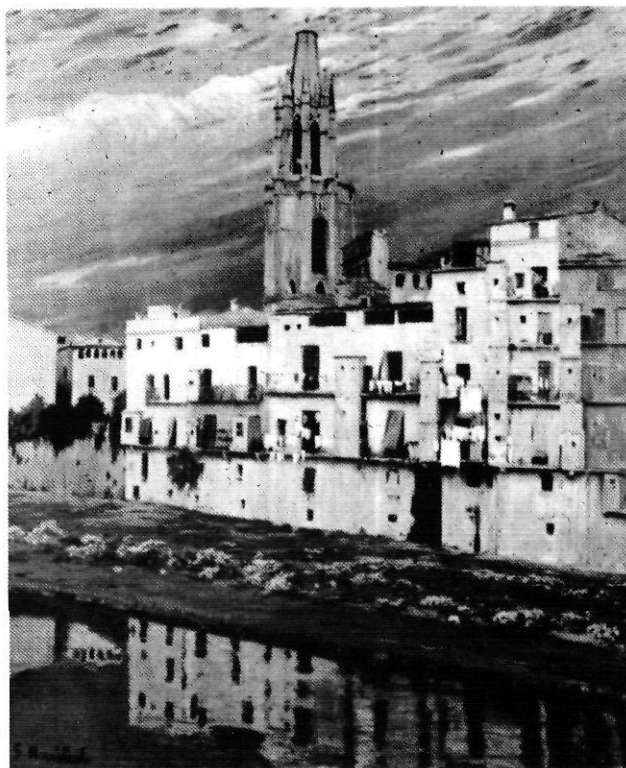
Quan va caure la casa Ribera ja havia desaparegut la també modernista Torre Muntaner, l'antic Casino havia deixat pas a una antiestètica capsa de sabates arran de la plaça de la Murada, i havien aparegut, uns metres més enllà, els inqualificables gratacels del passeig. Però els disbarats, atribuïbles en part a la dictadura, van continuar en plena democràcia. Fa poc que la discreta casa blanca que ocupava el xamfrà del carrer Major amb el carrer de l'Arc va ser engolida per una mola obscura recoberta de marbres funeraris. Entre la Catifa i el port, l'esquelet desmesurat d'un edifici a mig fer s'alça com el símbol d'un poble que ha resultat la Xauxa dels constructors i dels destructors.

I ara sí: al capdavant de tanta profanació, l'Ajuntament s'ha decidit a fer una llista dels vint-i-tres edificis aprofitables que resten. No sé quin dels dos refranys esmentats és el més adequat per aplicar a la notícia.

La casa Ribera, que definia amb la seva cúpula la silueta de Palamós.

L'Onyar, vist per Santiago Rusiñol.

Una nova percepció de l'Onyar

En una comunicació presentada a les *Jornades sobre Turisme i Medi Ambient* de Sant Feliu de Guíxols, Alexandre Nogué citava aquesta frase de Gombrich: “Són els paisatges pintats els que ens descobreixen la Naturalesa”. Wilde devia voler dir quelcom semblant quan afirmava que “la Naturalesa imita l’art”.

Penso en aquestes paradoxes mentre contemplo l’exposició *Girona i l’Onyar*, muntada per Glòria Bosch i Mir a la sala d’exposicions de la *Caixa*. A les seves parets, literatura i arts plàstiques es donen la mà per descobrir i explicar, amb paraules i imatges, el misteri del riu familiar de Girona.

Alexandre Nogué, en el seu treball, parlava del poder de l’art com a condicionant de la percepció, i de l’apreciació estètica del paisatge real com una derivació de l’apreciació estètica dels paisatges pintats. Segons aquesta tesi, un paisatge ens produeix una emoció estètica quan hi reconeixem un antecedent avalat artísticament: alguna obra plàstica que ha reproduït l’indret i que nosaltres hem pogut contemplar. Em sembla que podríem dir el mateix de la literatura: si ens fascinen algunes ciutats o determinats paratges, és per la descripció que algun escriptor n’ha fet i que hem tingut ocasió de llegir. Els exemples, tant en un camp com en l’altre, són infinits, i cadascú podria aportar els seus.

Per això és interessant una exposició com aquesta: perquè connecta l’art amb la realitat i la literatura amb la vida en una simbiosi inextricable i enriquidora. De la cruïlla d’aquesta contemplació múltiple, en sorgeix una nova percepció. Quan sortim de la sala i, a l’altra banda del carrer, ens aboquem a la barana del riu, ja no sabem si veiem l’Onyar veritable, si contemplem un oli de Rusiñol o si llegim una pàgina de Ruyra. Però sabem que coneixem l’Onyar molt més profundament que abans.

- D’això se’n diu escriure de memòria: Maria Lluïsa Borràs, crític d’art, diu a *La Vanguardia* que Fidel Aguilar era un “pintor noucentista”. Tino Soriano i Anna Oliver, en un article sobre Banyoles al dominical d’*El País*, parlen del “paseo de mossèn Lluís Companys, cronista de la ciudad y párroco”. El suplement d’*El Periódico* sobre els pobles de Catalunya, en l’apartat dedicat a Girona, diu que la cadira de Carlemany a la catedral és una “silla tallada en madera”, i assegura que el pont de l’alferes Huarte va ser “construido por prisioneros republicanos y arrastrado seguidamente por la riada de 1940”. Quan s’escriu de memòria, es corre el risc de donar gat per llebre.

- *La Farga*, la publicació que duia com a subtítol “revista del Casal de Jubilats de Salt”, comença una nova etapa amb un subtítol més breu: “Revista de Salt”. És una sort per a un poble la de tenir una revista pròpia, però encara ho és més la de tenir uns jubilats disposats a sacrificar el seu butlletí social en benefici de la col·lectivitat. Al Club, que continuarà essent l’editor de *La Farga* i que aporta a la nova etapa el capital de tots els seus subscriptors, se li ha d’agrair l’obertura d’esperit que ha fet possible aquest gest exemplar.

- Fa dos mesos, Enric Marquès parlava en aquesta revista de Pere Mayol, pintor i mestre de pintors. Ha passat mig any de la seva mort, i sembla que ningú no es mobilitza per retre-li l’homenatge pòstum que caldria. Amb motiu de la mort recent d’un altre pintor gairebé homònim —Mallol Suazo—, Jaume Pla va escriure a *La Vanguardia* aquestes ratlles que es poden aplicar literalment al cas del pintor de Llagostera: “És grotesc i dramàtic que una sèrie d’artistes cal que es morin per ocupar un espai en la lletra impresa. Un espai curt i ocasional: l’espai d’una notícia. La seva obra, que era ignorada i oblidada en els dominis de la lletra impresa, tornarà a caure en l’oblit més absolut, més injust i més estúpid”.

- Pere Caner, el cronista *no oficial* de Calonge, va morir fa quatre anys, però encara apareix periòdicament entre els vius amb els seus treballs inèdits, publicats en els successius volums dels *Estudis sobre temes del Baix Empordà*. Perfectament enllestits i guardats en els calaixos domèstics, aquests textos que la seva vídua lliura a la impremta són la millor manera d’assegurar *post mortem* la merescuda perdurabilitat de Caner.